فصلنامهٔ علمی ـ پژوهشی رفاه اجتماعی، سال چهاردهم، شماره ۵۴

مطالعه جرم‌شناختی تخلفات و فساد اداری

(در کارکنان سازمان‌های فرهنگی-تفریحی شهرداری اصفهان)

محمد فرجیها*، حسین جوادی**

مقدمه: *مطالعه زندگی بشر نشان داده است که هرچند فساد و تخلفات اداری از ابتدای شکل گیری موسسات و سازمان‌ها از مسائل مبتلا به جوامع انسانی بوده، در گذر زمان به سبب پیچیدگی‌ها و ورود متغیرهای گوناگون ابعاد ویژه‌ای یافته است. از این رو شناخت عوامل ایجاد کنند،راهکارها و روش‌های پیش گیری و مقابله با این پدیده با استفاده از روش‌های علمی و کمی از اهمیت به سزایی برخوردار است.*

روش: *پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر برتخلفات و فساد اداری در سازمان فرهنگی- تفریحی شهرداری اصفهان به روش توصیفی از نوع پیمایشی انجام شد. جامعه آماری این پژوهش را کلیه کارکنان سازمان فرهنگی- تفریحی شهرداری شهر اصفهان به تعداد ۴۸۰ نفر تشکیل دادند که از این تعداد با استفاده از جدول کرجسی و مورگان و به روش نمونه گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم تعداد ۲۱۴ نفر برای شرکت در پژوهش انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق‌ساخته در دو بخش اطلاعات جمعیت‌شناختی و شناسایی عوامل موثر در فساد و تخلفات اداری در مقیاس پنج درجه ای لیکرت(کاملاً موافقم، موافقم، بدون نظر، مخالفم، کاملاً مخالفم) بود که روایی صوری و محتوایی آن توسط چند نفر از صاحب‌نظران تایید شد و پایایی آن نیز بر اساس آلفای کرونباخ ۸۷/. برآوردگردید. داده های تحقیق با استفاده از روش تحلیل عاملی و آزمونهای t تک متغیره و ازمون تحلیل واریانس چندمتغیره تجزیه و تحلیل گردید.*

یافته‌ها: *یافته‌های پژوهش نشان داد در ذیل عوامل، فرهنگ فردگرایی با t=۱۲/۶۹، فرهنگ مصرف‌گرایی با t=۱۱/۵۸، فرهنگ ارتباطی با t=۱۰/۹۱ و عوامل حقوقی(حوزه قانون‌گذاری) با t=۱۲/۵۱ همگی بیش از سطح متوسط در بروز تخلفات و فساد اداری نقش دارند. بر اساس آزمون فریدمن فرهنگ مصرف‌گرایی با میانگین۳/۷۰، عوامل حقوقی با میانگین ۳/۲۲، فرهنگ فردگرایی با میانگین ۳/۲۲ و فرهنگ ارتباطی با میانگین ۳/۱۰ به ترتیب بیش‌ترین رتبه ها را در بین عوامل موثر بر تخلفات و فساد اداری به خود اختصاص دادند. بین نظرات پاسخگویان بر اساس عوامل دموگرافیک تنها در بعد جنسیت، تفاوت معنادار وجود داشت.*

بحث: *در شکل‌گیری فساد، عوامل زمینه‌ساز گوناگونی مداخله می کنند که بسته به مکان مورد مطالعه، ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعهٔ مد نظر ساختارهای قانونی و حقوقی و همچنین ویژگی‌های فردی متفاوت است. به منظور پیش‌گیری از فساد لازم است در وهلهٔ اول با استفاده از روش‌های کمی علت‌شناسی علمی در واحد مربوطه صورت پذیرد و در مرحلهٔ بعدی راهکارهای پیش‌گیرانهٔ متناسب با عوامل فسادآفرین طراحی و اجرا گردد.*

واژگان کلیدی: علت شناسی فساد اداری، عوامل حقوقی، فرهنگ ارتباطی، فساد اداری

تاریخ دریافت:۹۲/۶/۲۴ تاریخ پذیرش:۹۳/۲/۱۳

* دکتر حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس

** کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم شناسی، دانشگاه تربیت مدرس < hossein_javadi@ymail.com> (نویسنده مسئول)

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

مقدمه

در عصر کنونی به علت نظام‌مند شدن ساختارهای حاکمیتی در ابعاد گوناگون و گسترش سازمان‌ها دولتی و خصوصی، تخلفات و فساد اداری به یکی از چالش‌های اساسی حوزه علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، جرم‌شناسی و به ویژه قانون‌گذاری تبدیل شده و مناقشات متعددی را به خود اختصاص داده است. فساد در همه جوامع به عنوان یک آسیب اجتماعی شناخته شده که آسیب‌های اخلاقی متعددی را به همراه دارد و به عنوان عامل تهدید کننده رشد و توسعه جامعه قلمداد می‌شود. به خصوص در کشورهایی که در آن‌ها دموکراسی مراحل تثبیت خود را طی می‌کند این مساله بیشتر مورد توجه است(هاچک و همکاران،۲۰۱۳). برای مثال در کشورهای در حال توسعه فساد پیچیده‌تر از دیگر کشورها است زیرا ساختارهای موجود در مواجه با حرکت‌های اصلاحی سر ناسازگاری داشته و از خود به شدت مقاومت نشان می‌دهند (مشفق،۱۳۸۹). نکته قابل توجه آن است که فساد پدیده جهانی بوده و قدمتی به اندازه نهادها و سازمان‌های بشری دارد از این رو به جرأت می‌توان ادعا کرد هیچ سازمان و جامعه‌ای را نمی‌توان یافت که معتقد به سلامت سازمانی در تمامی ابعاد و وجوه گوناگون زندگی بشری نباشد به عبارتی دیگر هیچ کشوری با هر میزان ثروت و قدرت نمی‌تواند ادعا کند که از فساد در امان است. در این میان آنچه وجه تمایز یک جامعه از جامعه دیگر است رویکرد سازمان‌ها و جوامع در مقابله با این پدیده با توجه به زیر ساخت‌های ارزشی، اعتقادی، باورها و استراتژی‌های کارگزاران حقوقی و قانونی است.

مفهوم‌شناسی، انواع و عوامل زمینه ساز فساد

در مفهوم لغوی ریشه فساد فعل لاتین «رومپر» به معنای «شکستن» است، بنابراین در

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

فساد چیزی می‌شکند یا نقـض می‌شود، این چیز ممکن است رفتار اخلاقی یا شیوۀ قانونی یا غالباً مقررات اداری باشد(صفری و نائبی،۱۳۸۰). فساد مفهومی سهل ممتنع است به گونه‌ای که از دیدگاه برخی از نویسندگان پیچیدگی مفهوم فساد را از تعدد قربانیان این پدیده به‌خوبی می‌توان درک کرد (آکیندل،۲۰۱۱). این مفهوم از مفاهیم کهن مطرح در علوم اجتماعی است که در سال‌های اخیر توجه جرم‌شناسان را نیز به خود معطوف کرده است. از دیدگاه محققان علوم اجتماعی، فساد از جمله پارادایمهایی محسوب می‌شود که تعریف آن نیازمند ایجاد یک الگوواره و چارچوب مفهومی از این موضوع است (آلواتوبی،۲۰۱۱). در مفهوم اخص، فساد اداری به مفهوم سو استفاده نهادینه شده شخصی از منافع عمومی توسط مستخدمان خدمات کشوری معنا می‌شود. در این مفهوم فساد تمام شکل‌های گوناگون انحراف یا اعمال قدرت شخصی و استفاده نامشروع از مقام و موقعیت شغلی را در بر می‌گیرد» (دادگر و معصومی‌نیا، ۱۳۸۳). طبق تعریف بانک جهانی فساد سوءاستفاده از اختیارات دولتی(قدرت عمومی) برای کسب منافع شخصی است (بانک جهانی، ۱۹۹۷).

همچنین طبق تعریف کنوانسیون بین‌المللی مقابله با جرائم سازمان یافته فراملی فساد عبارت است از وعده اعطا، پیشنهاد یا اعطای امتیاز غیر قانونی به یک مقام عمومی به طور مستقیم یا غیرمستقیم، برای خودش یا برای فرد یا نهادی دیگر، به قصد واداشتن آن مقام یا خودداری از انجام عملی که در راستای وظایف رسمی اش لازم است انجام دهد. همچنین درخواست یا پذیرش امتیازی غیرقانونی از سوی یک مقام عمومی به طور مستقیم یاغیرمستقیم، برای خود یا فرد یا نهاد دیگری به قصد انجام یا خودداری از انجام عملی در راستای وظایف رسمی، در ازای آن (بند۱ماده ۸).

فساد انواع گوناگونی دارد که از آن جمله می‌توان به فساد سیاسی، فساد قانونی، فساد اداری و فساد اقتصادی اشاره کرد. هرچند امکان شناسایی اقسام فساد یاد شده در سطح خرد و کلان وجود دارد. وانگهی فساد سیاسی، فساد قانونی و فساد اقتصادی بیشتر در سطح کلان

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

مطرح می‌شود و فساد اداری بیشتر در رابطهٔ با سطح خرد. توضیح آن که فساد در ابعاد کلان که از آن به فساد یقه سپیدان یاد می‌شود دارای خصوصیات متمایزی از فساد در سطح خرد است که معمولا از آن با عنوان فساد یقه آبی‌ها تعبیر می‌شود. فساد کلان عمدتا به وسیله قدرتمندان سیاسی و اقتصادی اتفاق می‌افتند و در قالب اعمال موجه توجیه می‌شود، مرتکبان آن معمولا شناسایی نمی‌شوند (یا به مصلحت نیست شناسایی شوند) و زمانی هم که شناسایی و دستگیر می‌شوند در اکثر موارد مورد سئوال نظام عدالت کیفری قرار نمی‌گیرند. در حالی که اکثر فساد در جامعه را این گروه مرتکب می‌شوند ولی کمترین برخورد با این قشر صورت می‌پذیرد. از سوی دیگر فساد در سطح خرد اکثراً توسط قشر متوسط و ضعیف جامعه صورت می‌پذیرد، معمولا مرتکبان شناسایی و دستگیر شده و مجازات می‌شوند. به نظر می‌رسد هرچند مبارزه با فساد در سطح خرد نیز دارای اهمیت است ولی آنچه حایز کمال توجه می‌نماید مبارزه با فساد یقه سپیدان است. چه اعمال فساد انگیز این گروه نفش منفی و مخرب برای کشور داشته و آثار زیان بار غیر قابل جبرانی به همراه دارد. ضمن آن که موجب بد بینی مردم و جامعه نسبت به ساختار سیاسی و اجتماعی حاکم و در نتیجه ایجاد فاصله بین دولت و ملت می‌شود. وانگهی مبارزه با فساد یقه سپیدان در صورتی امکان پذیر است که کلیت نظام حاکم مصون از فساد باشد زیرا در صورتی که طبقهٔ حاکم خود نیز دچار فساد باشد مبارزه با فساد در سطح کلان هیچ گاه عملا امکان پذیر نخواهد بود. در تحقیق و بررسی که پارلمان ایتالیا در سال ۱۹۹۳ درباره فساد مافیا و طبقهٔ حاکم انجام داد مشخص شد اعتقاد به این که دیگران هم همین کار را می‌کنند یکی از دلایل مکرر فساد مالی در بین مسئولان بوده است. به صورت کلی رفتار مبتنی بر فساد در بین مقامات بالا تأثیری فراتر از پیامدهای مستقیم ناشی از آن رفتار دارد، لذا سرنخ فساد را باید بین مقامات بالا جستجو کرد.

در تقسیم‌بندی دیگری فساد، به فساد تصادفی، نظام‌مند، سازمان‌یافته، فردی و فراگیر تقسیم می‌شود. همچنین بر اساس دسته‌بندی کنوانسیون حقوق جزایی انواع فساد عبارتند

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

از: رشوه‌دهی فعال به مقامات رسمی داخلی، رشوه‌دهی غیر فعال به مقامات رسمی داخلی، رشوه‌دهی به اعضای مجامع عمومی داخلی، رشوه‌دهی به مقامات رسمی خارجی، رشوه‌دهی به اعضای مجامع عمومی به مقامات رسمی سازمانهای بین‌المللی، رشوه‌دهی به اعضای مجامع پارلمان بین‌المللی، رشوه‌دهی به قضات و مقامات دادگاه‌های بین‌المللی، سوءاستفاده از نفوذ، و جرائم مربوط به حسابرسی.(لونیز،۱۳۷۵)

اشتراک تمام انواع فساد گفته شده آن است که انواع گوناگون فساد نتیجهٔ تعامل ملت- دولت، دولت- دولت و ملت- ملت است (خداداد حسینی و فرهادی نژاد،۱۳۸۰).

در واقع می‌توان گفت فساد اداری و هر نوع انحراف در رفتار اجتماعی و اداری، در تعامل سه عنصر اساسی اتفاق می‌افتد.حاکمان و دارندگان قدرت و نفوذ؛ مردم و وضعیت فرهنگی، ارزشی و رفتاری حاکم بر جامعه؛ سیستم حکومتی و اداری تنظیم کنندهٔ روابط میان دو عنصر پیش گفته (حسنی و شمس، ۱۳۹۱).

در تقسیم‌بندی دیگری، فساد اداری به سه گروه سیاه، خاکستری و سفید تقسیم می‌شود. منظور از فساد اداری سیاه، اعمالی است که از نظر توده‌ها و نخبگان سیاسی منفور بوده و عامل آن باید و حتماً تنبیه و مجازات شود. فساد اداری خاکستری، مترادف کارهایی است که از نظر اکثر نخبگان سیاسی منفور است؛ لیکن توده‌های مردم در مورد آن بی‌تفاوت هستند. برای مثال، کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که میان مردم از محبوبیت چندانی برخوردار نبوده و افرادی به غیر از نخبگان سیاسی به مفید بودن آنها معتقد نیستند، فساد از نوع خاکستری تلقی می‌شود. نهایتاً فساد اداری سفید برابر با کارهای ظاهراً خلاف قانون است؛ اما اکثر اعضای جامعه (اعم از نخبگان سیاسی و توده مردم) آن را آن قدر مضر و بااهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه و مجازات عامل آن باشند. به عنوان مثال، می‌توان به چشم‌پوشی از موارد نقض مقرراتی اشاره کرد که در اثر تغییرات اجتماعی و فرهنگی ضرورت خود را از دست داده‌اند (عباس‌زادگان، ۱۳۸۳).

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

یکی از تئوری‌هایی که علل فساد را توضیح می‌دهد تئوری همبستگی است این تئوری بر مجموعه عوامل فردی، سازمانی سیاسی و اجتماعی تاکید می‌کند. از این منظر عوامل گوناگونی در ایجاد فساد موثر است که از آن جمله می‌توان به عوامل فردی و شخصیتی، عوامل بیرون از وجود شخصیت فرد، عوامل سیاسی، عوامل اداری، عوامل حقوقی، عوامل اجتماعی و عوامل اقتصادی اشاره کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد امروزه یکی از مهم‌ترین عوامل فساد اداری فعالیت‌های اقتصادی دولتی است با این توضیح که افراد ذی‌نفوذ در دولت این امکان را دارند که با تصویب قوانین چند لایه زمینه سوءاستفاده و رانت‌خواری خود و یا افراد مورد نظر را فراهم آورند(لیو و لین،۲۰۱۳).

از دیگر تئوری‌های موجود در زمینه علل فساد تئوری سیب بد است که علل فساد را در وجود افرادی با ویژگی‌های بد جستجوی می‌کند به این معنا که ریشه علل فساد در نادرست بودن افراد جستجوی می‌شود در این حالت ارزش‌های اشتباه و نادرست از علل فساد است.(زهرانی۱۳۸۸).

مهم‌ترین عوامل فسادزا از نظر هوانگ (۱۹۹۶) بالا بودن بدبینی عمومی نسبت به سازمان‌ها و عدم قدرت در سیستم کنترلی و تنبیهی سازمان‌های دولتی است. همچنان که کاهش ارزش‌هایی همچون تعهد، تعلق و نوع دوستی، فردگرایی و شخص محوری به عنوان عوامل زمینه‌ساز فساد برجستگی می‌یابد (فاضل،۱۳۸۷). از این رو مواجهه با پدیده فساد به دلیل کثیرالوجه بودن آن نگرشی سیستمی را می‌طلبد (رسولی و شهابی،۱۳۸۸). از سوی دیگر از دیدگاه برخی نویسندگان شاخص‌ترین دلیل فساد ضعف باورهای اخلاقی و ارزش‌های انسانی است (جدی، ۱۳۸۹).

همچنین براساس مطالعات انجام شده انحصارگرایی، عدم پاسخ‌گویی، فقدان شایسته‌سالاری در گزینش‌ها، نبود مسئولیت‌پذیری اجتماعی در شهروندان، و نبود شفافیت در نظام اداری از عوامل عمده زمینه‌ساز فساد اداری در ایران به‌شمار می‌آید (حسنی و شمس،۱۳۹۱).

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

به‌صورت کلی تمایل به ارتکاب تخلف و وجود فرصت و امکان تخلف اولین مرحله در بروز فساد اداری است. در برخی از پژوهش‌های انجام شده در مورد علل فساد اداری در ایران اختلاف فاحش میان سطح زندگی کارمندان دولت با سایر شهروندان، وجود روابط خویشاوندی(خویشاوند سالاری)، وسعت دخالت‌های دولت در امور تصدی، افراط در وضع قوانین، حساسیت‌زدایی نسبت به معیارهای دینی، افزایش شهرنشینی و افزایش تجاهل و تسامح نسبت به فساد از عوامل اصلی فساد اداری در ایران دانسته شده است (حسینی و فرهادی‌نژاد، ۱۳۸۰). همه‌گیری فساد نیز که نتیجهٔ بی‌تفاوتی نسب به معضل فساد اداری است یکی دیگر از عواملی است که به گسترش فساد کمک می‌کنند. یافته‌های جرم‌شناسی حاکی از آن است که وقتی عملی ناهنجار در جامعه فراگیر می‌شود، قبح عمومی آن از بین می‌رود و سرزنش‌پذیری کم‌تری از طرف جامعه مواجه می‌شود. در واقع همراه با فراگیر شدن فساد در جامعه افراد سالم جامعه که زمینه تخلف دارند را نیز قانع می‌کند که به حقوق خود در اجتماع نرسیده‌اند و برای دستیابی به این حقوق ارتکاب هر عملی را مجاز جلوه می‌دهد.

با توجه به مجموع دلایل پیس گفته مبنای نظری پژوهش حاضر بر اساس پیش‌فرض عوامل فرهنگی و محیطی- عوامل شخصیتی و عوامل حقوقی موثر در فساد شکل گرفته است.

الف) علل فرهنگی و محیطی

در نظام اداری کنونی، انتصاب و اختصاص پست‌های سازمانی بر مبنای ارتباط به صورت امری عادی درآمده و تبانی بین افراد متمول، سیاستمداران و عوامل بوروکراسی اداری برای عبور از فیلترهای نظام اداری، یک جریان پذیرفته‌شده است که نتیجه آن، بروز فساد به‌ویژه در سطح کلان جامعه است. در پژوهش حاضر رابطه با سنجش میزان و نقش علل فرهنگی و محیطی موثر در بروز فساد اداری نقش فرهنگ مصرف‌گرایی و فرهنگ

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

ارتباطی در مورد بروز فساد اداری مورد پرسش قرار گرفته است.

ب) علل شخصیتی

یکی از عوامل موثر در بروز فساد، عوامل مربوط به ویژگی‌های شخصی و فردی است. یعنی ابعادی چون خودمحوری، اولویت منافع فردی بر منافع جمعی، ضعف فرهنگ جمع‌گرایی و پرهیز از کار تیمی و مشارکتی و عوامل مصرف‌گرایی همچون فعالیت‌های بیش از حد متعارف در زندگی از عوامل تاثیرگذار محسوب می‌شوند. به صورت کلی هراندازه میزان پایبندی فرد به دین و آموزه‌های مبتی بر آن و یا اصول اخلاقی بیشتر باشد و خود را ملزم به رعایت آن‌ها بداند به احتمال کمتری مرتکب ناهنجاری و بزه می‌شود (جوادی و فرجیها؛ ۲۰۱۳). بر این‌اساس در پژوهش حاضر نمره فرهنگ فردگرایی مشخص کننده سهم و نقش عوامل شخصیتی در بروز فساد اداری است.

ج) عوامل اداری و سازمانی

یکی از واقعیت‌های نظام اداری کنونی این است که واحدهای اداری معمولاً با تعداد زیادی از قوانین و مقررات غیرواقعی ویا غیرضروری مواجه هستند و ابهامات موجود در رویه‌های اداری و استانداردهای جاری کار، امکان هرگونه تصمیم و اقدامات خودسرانه را به کارگزاران آنها می‌دهند. به علاوه، فرآیندهای پیچیده و چندلایه امور اداری نیز عامل تشویق مراجعان به پیشنهاد رشوه برای تسریع کار هستند. از طرفی، کمی حقوق کارکنان بخش خدمات اجتماعی هم دلیل کاهش تدریجی مقاومت و عادت بعدی آنان به قبول این پیشنهادها است (افضلی،۱۳۹۰).

به نظر می‌رسد فساد بیش و پیش از آن که در عمل به وقوع بپیوندد در قالب قوانین و مقررات ظهور و بروز می‌کند. از این حیث صرف ارایهٔ راهکاری‌های پیشگیرانه‌ای که مبتنی بر کنترل درونی و بیرونی افراد باشد موثر نبوده و لازم است پیش از هر چیز قوانین فساد آمیز از میان برود. بر این اساس تبعیض آمیز بودن قوانین و کیفرها یعنی تفاوت مجازات

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

کارکنان معمولی با مجازات کارگزاران بلندپایه،[1] وجود قوانین متعارض، عدم وجود قوانین به روز و کارآمد از جمله عوامل زمینه‌ساز فساد و تخلفات اداری محسوب می‌شوند (حسینی۱۳۸۴، عباس‌زادگان۱۳۸۳). هرچند برخی فساد اداری، در نتیجهٔ ناکارآمدی قوانین را در کشورهای در حال توسعه امری مطلوب قلمداد نموده و استدلال می‌کنند فساد اداری روشی برای غلبه بر ناکارآمدی قوانین و نهادها در این کشورها است. توضیح آن که از دیدگاه مکتب کارآمدی فساد اداری در واقع فساد، نقش روغن را برای چرخ‌های خشک نظام بوروکراسی ایفا می‌کند، و رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری را تسهیل می‌نماید. بنابراین، طرفداران مکتب کارآمدی، فساد را هزینهٔ کسب و کار می‌دانند که منفعتش بیش از هزینهٔ آن می‌باشد. با این وجود علی رغم طرح رویکردهایی که معتقد بر نقش مثبت فساد اداری در برخی از کشورها هستند امروزه نتایج پژوهش‌های میدانی متعدد در خصوص فساد اداری نشان می‌دهد که این پدیده هرچند می‌تواند پیامدهای مثبتی داشته باشد در مجموع دارای ضررهای بیشتری در عرصه‌های مختلف فرهنگی و اجتماعی است.

برای مقابله با عوامل حقوقی موثر بر فساد اداری لازم است ضمن شناسایی نقاط خلاء شناسایی شده و قانون‌گذاری مناسب در این خصوص در مواردی که خود قوانین موجب فساد شده‌اند نسبت به اصلاح آن‌ها اقدام نمود. و در مواردی نیز با استفاده از سازوکار مقررات‌زدایی و جرم‌زدایی نسبت به افزایش بهره‌وری و پویایی نظام اداری اقدام کرد. در مقالهٔ حاضر سهم عوامل اداری و سازمانی در بروز فساد اداری تحت عنوان عوامل حقوقی مورد مطالعه قرار گرفته است.

با توجه به آن چه گفته شد پژوهش حاضر در صدد است به بررسی عوامل موثر بر

۱ – از منظر جرم‌شناسی جرایم این طبقه از جامعه با نام جرایم یقه سپیدان شناخته می‌شود، ویژگی بارز جرایم این افـراد آن است که به علت بهره‌مندی از ظرفیت جنایی و قابلیت تطابق بالا معمولا در معرض اتهام قرار نمی‌گیرند.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

تخلفات و فساد اداری در سازمان فرهنگی- تفریحی شهرداری اصفهان بپردازد .در این رابطه سئوالات پژوهش به شکل زیر تنظیم گردید:

سئوالات پژوهش

۱- از دیدگاه کارکنان تا چه میزان فرهنگ فردگرایی به عنوان عاملی مؤثر در تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

۲- از دیدگاه کارکنان تا چه میزان فرهنگ مصرف‌گرایی به عنوان عاملی مؤثر در تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

۳- از دیدگاه کارکنان تا چه میزان عوامل حقوقی به عنوان عاملی مؤثر در تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

۴- از دیدگاه کارکنان تا چه میزان فرهنگ ارتباطی به عنوان عاملی مؤثردر تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

۵- رتبه‌بندی عوامل موثر بر تخلفات و فساد اداری چگونه است؟

۶- آیا بین نظرات پاسخگویان با توجه به عوامل دموگرافیک در مورد عوامل فرهنگی مؤثر بر تخلفات و فساد تفاوت وجود دارد؟

روش

روش پژوهش حاضر توصیفی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری این پژوهش را کلیه کارکنان سازمان فرهنگی، تفریحی شهرداری اصفهان به تعداد ۴۸۰ تشکیل داده است. که از این تعداد به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم تعداد ۲۱۴ نفر برای شرکت در پژوهش حاضر انتخاب شدند.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته است با ۵۰ سئوال بسته پاسخ در مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت بود که روایی _ صوری و محتوایی آن با استفاده از نظرات صاحب نظران موضوعی بررسی شد و پایایی آن نیز با استفاده از ضریب آلفای

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

کرونباخ برابر۰/۸۷ محاسبه گردید.

برای تجزیه و تحلیل آماری یافته‌ها از روش‌های آمار توصیفی و استنباطی در دو بخش مجزا استفاده شد. در این پژوهش جهت مقایسه میانگین عوامل موثر در فساد اداری با میانگین فرضی ۳ از آزمون T تک متغیره استفاده شد . همچنین از آزمون فریدمن جهت رتبه‌بندی نظرات پاسخگویان در ابعاد مورد نظر و آزمون تحلیل واریانس برای بررسی تفاوت بین نظرات پاسخ‌گویان بر حسب عوامل جمعیت‌شناختی استفاده به عمل آمد.

یافته‌ها

در این بخش، یافته‌های استنباطی تحقیق بر اساس سئوالات تحقیق تنظیم و به آن پرداخته شده است.

سئوال اول: از دیدگاه کارکنان تا چه میزان فرهنگ فردگرایی به عنوان عاملی مؤثر در تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

جدول ۱: مقایسه میانگین نمره فرهنگ فرد گرایی به عنوان عامل مؤثر بر فساد اداری با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
فرهنگ فرد گرایی	۳/۲۲	۰/۶۸	۰/۰۵	۱۱/۷	۱۴۵	۰/۰۰۱

بر اساس یافته‌های جدول (۱) میانگین نمره عوامل فرهنگ فردگرایی مؤثر بر فساد اداری ۳/۲۲ می‌باشد. t محاسبه شده از t جدول بزرگتراست. بنابراین نمره عوامل فرهنگ فردگرایی مؤثر بر فساد اداری، بیشتر از سطح متوسط می‌باشد.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

سئوال دوم: از دیدگاه کارکنان تا چه میزان فرهنگ مصرف‌گرایی به عنوان عاملی مؤثر در تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

جدول (۲): مقایسه میانگین نمره فرهنگ مصرف گرایی مؤثر بر فساد اداری با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
فرهنگ مصرف‌گرایی	۳/۷۰	۰/۷۳	۰/۰۵	۱۲/۶۹	۱۷۴	۰/۰۰۱

بر اساس یافته‌های جدول(۲) میانگین نمره فرهنگ مصرف‌گرایی مؤثر بر فساد اداری ۳/۷۰ می‌باشد. t محاسبه شده از t جدول بزرگتر بوده است. بنابراین نمره فرهنگ مصرف‌گرایی مؤثر بر فساد اداری، بیشتر از سطح متوسط می‌باشد.

سئوال سوم: از دیدگاه کارکنان تا چه میزان عوامل حقوقی به عنوان عاملی مؤثر در تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

جدول (۳): مقایسه میانگین نمره عوامل حقوقی مؤثر بر فساد و تخلفات اداری با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
عوامل حقوقی	۳/۲۲	۰/۷۸	۰/۰۵	۱۱/۵۸	۱۷۸	۰/۰۰۱

بر اساس یافته‌های جدول (۳) میانگین نمره عوامل حقوقی مؤثر بر فساد اداری ۳/۲۲ می‌باشد. t محاسبه شده از t جدول بزرگ‌تر بوده است. بنابراین نمره عوامل حقوقی مؤثر بر فساد اداری، بیشتر از سطح متوسط می‌باشد.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

سئوال چهارم: از دیدگاه کارکنان تا چه میزان فرهنگ ارتباطی به عنوان عاملی مؤثردر تخلفات و فساد اداری نقش دارد؟

جدول (۴) مقایسه میانگین نمره فرهنگ ارتباطی مؤثر بر فساد اداری با میانگین فرضی ۳

مؤلفه	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین	t	درجه آزادی	سطح معناداری
فرهنگ ارتباطی	۲/۶۹	۰/۷۱	۰/۰۵	۱۰/۹۱	۱۶۳	۰/۰۰۱

بر اساس یافته‌های جدول (۴) میانگین نمره فرهنگ ارتباطی مؤثر بر فساد اداری ۲/۶۱ می‌باشد. t محاسبه شده ازt جدول بزرگ‌تر بوده است. بنابراین نمره فرهنگ ارتباطی مؤثر بر فساد اداری کمتر از سطح متوسط می‌باشد.

سئوال پنجم: رتبه‌بندی عوامل موثر بر فساد اداری چگونه است؟

جهت رتبه‌بندی عوامل موثر بر فساد اداری از آزمون فریدمن استفاده شد، میانگین رتبه‌بندی این عوامل در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۵: میانگین رتبه‌بندی عوامل مؤثر در ایجاد فساد اداری

مؤلفه‌ها	میانگین رتبه بندی
فرهنگ مصرف‌گرایی	۳/۷۰
عوامل حقوقی	۳/۲۲
فرهنگ فردگرایی	۳/۲۲
فرهنگ ارتباطی	۳/۱۰

نتایج جدول ۵ میانگین رتبه‌بندی ابعاد را نشان می‌دهد. فرهنگ مصرف‌گرایی در ایجاد فساد اداری بالاترین رتبه و فرهنگ ارتباطی پایین‌ترین رتبه را به خود اختصاص داده است.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

سئوال ششم: آیا بین نمره عوامل فرهنگی مؤثر در ایجاد فساد اداری بر حسب ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (جنس، سن، میزان تحصیلات، موقعیت شغلی) آن‌ها تفاوت معنی‌دار وجود دارد؟

جدول ۶:تحلیل واریانس چندراهه نمره عوامل فرهنگی مؤثر در ایجاد فساد اداری بر حسب ویژگیهای جمعیت شناختی (جنس، سن، میزان تحصیلات، موقعیت شغل)

منبع	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری
جنس	۱/۲۰۵	۱	۱/۲۰۵	۳/۱۳۸	۰/۰۷۹
سن	۱/۰۷۰	۳	۰/۳۵۷	۰/۹۲۹	۰/۴۲۹
میزان تحصیلات	۲/۳۲۵	۴	۰/۵۸۱	۱/۵۱۴	۰/۲۰۳
وضعیت شغلی	۰/۵۸۳	۱	۰/۵۸۳	۱/۵۱۹	۰/۲۲۰

نتایج مندرج در جدول ۶ نشان می‌دهد بین نقش عوامل فرهنگی در ایجاد فساد اداری بر حسب جنس تفاوت معنی‌دار وجود دارد یعنی تفاوت بین نظرات کارکنان زن و مرد در نقش عوامل فرهنگی در ایجاد فساد اداری معنی‌دار است با توجه به این که میانگین نمرات کارکنان زن ۳/۴۹ و میانگین مدیران و مسئولین مرد ۳/۳۰ است پس این تفاوت به نفع زنان است. بین نظرات پاسخ‌گویان بر حسب متغیرهای سن، میزان تحصیلات، وضعیت شغلی تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد.

بحث

فساد اداری ضمن ایجاد فضای رقابتی منفی و افزایش هزینهٔ انجام امور، بی‌اعتمادی عمومی نسبت به دولت و سازمان‌ها را افزایش داده و اعتقادات و ارزش‌های اخلاقی

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

جامعه را متزلزل می‌نماید. براساس گزارش سازمان بین‌المللی شفافیت[1] در سال ۲۰۱۴کشور ایران را از لحاظ فساد در بین ۱۷۵ کشور در رتبه ۱۳۶ قرار داد.

در این گزارش که بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده طی ۲۴ ماه اخیر تهیه و تدوین شده است، علاوه‌بر رتبه، برای شفافیت اداری و اقتصادی هر کشور نمره‌ای نیز در نظر گرفته شده است. هرچه این نمره بیشتر باشد به معنای شفافیت بیش‌تر است. بر این اساس، نمره ایران در شفافیت اداری و اقتصادی در گزارش سال ۲۰۱۴ برابر با ۲۷، در گزارش ۲۰۱۳ برابر با ۲۵ و در گزارش سال ۲۰۱۲ برابر با ۲۸ بوده است. در این گزارش کشور دانمارک با نمره ۹۲ از ۱۰۰ شفاف‌ترین کشور جهان معرفی شده است و پس از آن کشورهای نیوزیلند با نمره ۹۱ و فنلاند با نمره ۸۹ به ترتیب رتبه‌های دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند.[2] آمار فوق نشان می‌دهد هرچند در سال‌های اخیر تلاش‌های بسیاری برای مبارزه با فساد در سطوح مختلف صورت پذیرفته است،[3] ولی همچنان فساد و عواقب ناشی از آن به عنوان یکی از مشکلات اساسی کشور مطرح است. از دیدگاه برخی از پژوهش‌گران رویکرد اخلاق‌گرایانه به فساد اداری، خطای تعمیم بوروکراسی وبری، پنهان‌کاری و شفافیت‌گریزی در رسیدگی به فساد اداری، اقتدار بوروکراتیک، مخدوش بودن حقوق ارباب رجوع و شکنندگی بالای آن در دستگاه بوروکراسی کشور، تقلای دلسوزانه درمحیط رانتی، مالکیت متمرکز رسانه‌ها و مطبوعات و اعمال محدودیت‌های دولتی برکم و کیف گزارش‌دهی آن‌ها، استفاده ناقص از روش‌های بازارگرا،

1 - Transparency International

۲ – برای مطالعه بیشتر مراجعه کنید به: http://www.transparency.org

۳ – یکی از تلاش‌های صورت گرفته در حوزه قانون گذاری، جرم‌انگاری و کیفر گذاری اعمالی است که نفع شخصی از طریق استفاده از ساختارهای اداری را به همراه دارد. در این زمینه می‌توان به قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری(۱۳۶۷)، قانون رسیدگی به تخلفات اداری(۱۳۷۲)، آیین‌نامه پیشگیری و مبارزه با رشوه(۱۳۸۵) و قانون ارتقای سلامت نظام اداری و مقابله با فساد(۱۳۹۰) اشاره نمود.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

فشار افراد وگروه‌های خاص برای جلوگیری از پیگیری جدی مبارزه با فساد اداری و بی‌اعتمادی به نهادها و سازمان‌های مستقل ضد فساد اداری علت اصلی ناکامی اقدامات انجام شده در رابطه با فساد دانسته شده است(خضری،۱۳۸۷).

به نظر می‌رسد در کنار عوامل پیش گفته امروزه با نوعی شعارزدگی در حوزهٔ فساد اداری مواجه هستیم به گونه‌ای که دولت‌های مختلف یکی از اولویت‌های خود را مساله فساد و مبارزه با آن اعلام می‌کنند حتی زمانی که افراد مرتبط با فساد شناسایی می‌شوند مسئولان اجرایی کشور به جای معرفی آنان به مراجع قضایی، صرفا به تهدید آنان از طریق اعلام اسامی مفسدان بسنده می‌کنند. این امر می‌تواند به خاطر آن باشد که در صورت اعلام اسامی مفسدان اداری و اقتصادی منافع عده‌ای به خطر افتاده و به همین جهت مانع این امر می‌شوند.

به نظر می‌رسد یکی از عواملی که نقش به سزایی در عدم مبارزه کارآمد با فساد داشته باشد رجحان منافع فردی بر منافع ملی است. نتایج حاصل از پژوهش حاضر نیز نشان داد میانگین نمره نقش عوامل فردگرایی بر فساد اداری از نظر پاسخ‌گویان بیش از سطح متوسط و معادل ۳/۲۲ است. در تبیین این یافته می‌توان گفت در جوامع با رویکرد فردگرایی منافع فردی به شدت بر منافع جمعی اولویت داشته جامعه و سازمان‌ها و نهادهای تشکیل دهنده آن از کار تیمی و جمعی گریزان است. در چنین جوامعی سیاست همکاری متقابل بین اعضا به شدت کاهش یافته، میزان سرمایه اجتماعی به شدت رو به کاهش می‌نهد. در چنین حالتی روحیه کار فردی بر روحیه جمعی ارجحیت دارد. بنابراین افراد دارای این فرهنگ به دنبال منافع فردی خویش، نفع جمعی را فدا کرده و سعی می‌نمایند با اتخاد رویکردهای فردی به حداکثر منفعت شخصی دست یابند. دراین جوامع از آنجا که فرد به عضویت شبکه‌ها و تیم‌های کاری در نیامده است بنابراین در برابر انجام اعمال خلاف قانون و مقررات از گروه طرد نشده و چنین شیوه‌ای به الگوی رفتاری رایج تبدیل می‌شود بدون آن که در گذر زمان نتایج زیانباری را برای فرد به همراه داشته باشد.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

بنابراین می‌توان این گونه نتیجه‌گیری نمود که با افزایش و گرایش جامعه به فرهنگ فردگرایی بر میزان فساد و تخلفات اداری افزوده خواهد شد. نتایج این بخش از پژوهش با تحقیق چیونگ و چانک(۲۰۰۸) که مهمترین دلیل افزایش فساد در جامعه را فردگرایی در فرهنگ یک جامعه دانسته است و با بخشی از نتایج پژوهش هوبرت(۱۹۹۸)، که ویژگی‌های فردی و فردگرایی کارکنان در سازمان را عامل مؤثر در بروز فساد دانسته‌اند همخوانی دارد.

نتایج حاصل از سئوال دوم پژوهش نشان داد میانگین نمره فرهنگ مصرف‌گرایی مؤثر بر فساد اداری از نظر پاسخگویان۳/۷۰ و بالاتر از سطح متوسط بوده است. در تبیین این یافته می‌توان گفت با تغییر و تحولات جهانی الگوهای مصرف به شدت تغییر یافته و افراد به این نگرش دست یافته‌اند که با مصرف بیشتر قادر خواهند بود از یک طبقه اجتماعی به طبقه بالاتر ارتقا یابند. این در حالی است که الگوی سنتی سبک زندگی تنها مصرف را در موارد ضروری جایز شمرده و پرهیز از مصرف بیش از حد را نمودی از هویت دینی در نظر می‌گیرد. دیدگاه رایج حرکت عمودی در سلسله مراتب ساختاری جامعه از طبقهٔ پایین‌تر به طبقهٔ بالاتر افراد جامعه را به تکاپوی بیشتر وادار کرده، آن‌ها را به جمع آوری سرمایه بیشتر ترغیب می‌کند. این در حالی است که محدودیت‌های حاکم بر مشاغل از جمله محدودیت حقوق و دستمزد در پارادوکس و تضاد با کار بیشتر و کسب درآمد بیشتر قرار می‌گیرد. از این رو چنین چالشی کارکنان مستعد را به نقض قوانین قانونی و حقوقی برای دستیابی بیشتر به ثروت و سرمایه ترغیب کرده، در بسیاری از موارد منجر به بروز فساد وتخلف می‌گردد. همچنان که فراهانی(۱۳۸۴) نیز معتقد است ظاهرگرایی و ثروت‌اندوزی در سال‌های اخیر افراد انسانی را به موجوداتی تجمل‌گرا، مصرف‌گرا و مال‌اندوز تبدیل کرده و موجب فساد سازمانی شده است. یافته‌های این بخش از تحقیق با پژوهش حسینی و فرهادی‌نژاد (۱۳۸۰) که یکی از عوامل مسبب فساد را شهرنشینی می‌داند سازگار است. توضیح آن که شهرنشینی زمینه‌ساز مصرف‌گرایی و به تبع آن تلاش

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

در جهت دستیابی به امکانات لازم است و با توجه به محدود بودن امکانات، گرایش به فساد در بین افراد تقویت می‌شود. در واقع این یافته موید تئوری فشار رابرت مرتن است که بر مطرح شدن اموری به عنوان ارزش و مزیت در وهلهٔ اول و تلاش افراد برای دستیابی به آن‌ها در مرحلهٔ بعدی اشاره دارد. با توجه به محدود بودن مزیت‌ها و آن که امکان دسترسی همهٔ افراد به آن‌ها فراهم نیست، کسانی که از آن‌ها محروم مانده اند تلاش می‌کنند از طریق راه‌های غیر متعارف و احتمالا ارتکاب جرم به اهداف خود برسند. در جوامع شهری نیز مصرف‌گرایی به عنوان یک ارزش و مزیت مطرح شده و افراد سعی می‌کنند از طرق مختلف به این مزیت ساختگی دسترسی یابند.

نتایج حاصل از سئوال سوم پژوهش نشان داد عوامل حقوقی با میانگین ۳/۲۲ در سطح بالاتر از متوسط در بروز فساد و تخلفات اداری نقش دارد. توضیح آن که یکی از عواملی که در کاهش قیمت فساد اداری و در نتیجه، افزایش تقاضا برای آن مؤثر است عوامل مرتبط با نظام حقوقی هستند. این عوامل عبارتند از اهمال کاری و آسان‌گیری دستگاه قضایی، برخوردهای مصلحتی و ملاحظه محور با مفسدان، دست داشتن سیاستمداران در فساد اداری و کارایی پایین دستگاه‌های نظارتی و بازرسی در شناسایی موارد فساد (خضری،۱۳۸۴). در تفسیر این یافته می‌توان گفت عوامل گوناگونی بر ناکارآمدی سیستم‌های حقوقی و قضایی مرتبط با مسائل سازمانی موثر هستند. از جمله آن که اگر چه مجریان قانون در جامعه بر روشهای قانونی جلوگیری از فساد و تخلفات تاکید کرده و داعیه مبارزه با فاسدان اداری و اقتصادی را مطرح می‌کنند اما قوانین مشخص، مدون، صریح و شفاف در این زمینه وجود نداشته یا به شدت نارساست. از این منظر هرگاه عاملان فساد اداری با راهکارها و سیاست‌های قانونی مواجه با جرایم و تخلفات اداری مواجه می‌شوند با استناد به تبصره‌ها و ابهامات موجود در قوانین این امکان را به دست می‌آورند که با توجیهات قانونی راه را بر اجرای قانون سد نمایند. از طرف دیگر وجود قوانین متعارض، نفی کننده، ناسخ و منسوخ به علاوه عدم رعایت عدالت اداری در مواجهه

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

با کارکنان عادی دولت و کارگزاران منتخب و منصوب، همچنین خلا قانون، وجود دسته بندیهای متعدد از جرایم، موازی کاری سازمانها، سردر گمی مجریان قانون، سوء استفاده از قوانین موجود، دور زدن قوانین، ابهام در شمول قوانینی چون ارتشاء، اختلاس، جعل و... زمینه گرایش به سوء استفاده از منافع را برای مستخدمان دولت به وجود آورده، به فساد اداری دامن می‌زند. در نتیجه از دیدگاه پاسخگویان این عامل بیش ازسطح متوسط در فساد اداری مؤثر بوده است.

نتایج حاصل از سئوال چهارم پژوهش نشان داد عوامل ارتباطی با میانگین ۳/۱۰ در مقایسه با میانگین فرضی ۳ در سطح بیشتر از متوسط در ایجاد فساد و تخلفات اداری مؤثر است. در تبیین این یافته می‌توان گفت بستگی‌های خانوادگی، خویشاوندی، قومی و نژادی، وجود رابطه به جای ضابطه، توجه به ویژگی‌های فرهنگی مشترک، احساس همسانی با کارکنان هم‌طبقه زمینه را برای نادیده انگاشن ضوابط قانونی فراهم کرده است و افراد را به سمت نقض قانون سوق می‌دهد. در چنین حالتی گروه‌های مشابه با یکدیگر ائتلاف همبسته‌ای را تشکیل داده با ترکیبی از ویژگی‌های جمعیتی و فشارهای اجتماعی به سمت رفتارهای موجد فساد حرکت می‌کنند. سینرژی ایجاد شده در این حالت چیزی بیش از توان ضابطه بوده، اغلب در برابر آن تاب تحمل نیاورده محکوم به فناست. از این رو از دیدگاه پاسخ‌گویان عامل خویشاوندی بیش از سطح متوسط در بروز فساد نقش دارد. نتایج حاصل از رتبه‌بندی آزمون فریدمن نیز بیانگر این مطلب است که از دیدگاه کارکنان عامل مصرف‌گرایی اولین رتبه را در بین سایر عوامل به خود اختصصاص داده است.

پیشنهادات

با توجه به آن که در پژوهش حاضر به عوامل فرهنگی و اجتماعی، عوامل شخصیتی و عوامل حقوقی موثر بر فساد اداری پرداخته شد در رابطهٔ پیش‌گیری از بروز فساد با خواستگاه‌های پیش گفته پیشنهاداتی به شرح ذیل ارایه می‌گردد.

الف) در رابطه با عوامل فرهنگی و اجتماعی

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

۱- ارایه برنامه‌های آموزشی

ارایه برنامه‌های آموزش توسط نهادهای آموزشی رسمی (مدرسه و دانشگاه) و نهادهای آموزشی غیر رسمی نظیر رسانه‌ها می‌تواند سهم به سزایی در آشنایی و حساس شدن مردم و مسئولین با فساد اداری داشته باشد. تا جامعه (اعم از مردم و مسئولین) اعمال انجام شده در مراکز اداری را موجه قلمداد نمایند و آن را لازمهٔ انجام کار و مثمر ثمر برای افراد درگیر بدانند نمی‌توان انتظار داشت که علاقه‌ای به اقدام علیه آن داشته باشند. در مورد آموزش عمومی لازم است ضمن افزایش آگاهی مردم در خصوص برنامه‌ها و دستاوردهای مقابله با فساد سازکارهای مقابله‌ای که می‌تواند توسط آن‌ها صورت پذیرد (نظیر شیوه اطلاع‌رسانی به نهادهای نظارتی) آموزش داده شود. همچنین می‌توان علاوه بر آموزش‌های عمومی، به آموزش اختصاصی مدیران دولتی در مورد فساد اداری و مصادیق و روش‌های پیش گیری از آن اشاره نمود.

۲- طراحی و اجرای برنامه‌های اجتماعی

تشویق کارمندان و شهروندان به ارسال اطلاعات آزادی مطبوعات در ارایه گزارش و افشاگری فساد اداری و اقتصادی، بهبود وضعیت معیشتی کارکنان دولت، تقویت نهادهای مدنی در نظارت بر نهاد قدرت ودستگاه‌های اجرایی، سیاست‌زدایی نظام اداری و اقتصادی می‌تواند با اصلاح شرایط پیش از بروز فساد از ارتکاب آن جلوگیری نماید.

ب) در رابطه با عوامل شخصیتی

۱- در سطح جامعه

یکی از راهکارهایی که می‌تواند نقش موثری در کنترل و پیش‌گیری از فساد اداری داشته باشد استفاده از سازوکارهای مبتنی بر کنترل درونی است. این روش ضمن کم هزینه

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

بودن در صورتی که به درستی مورد استفاده قرار گیرد (حتی در صورتی که عوامل محیطی نیز برای ناهنجاری مهیا باشد) به عنوان عامل مانع کرده و از بروز بزه جلوگیری می‌کند. علاقه‌مند نمودن مردم و نسل جوان به فرهنگ دینی و احیا و آموزش ارزش‌های ارزش‌های اخلاقی و انضباط اجتماعی می‌تواند از طریق افزایش خود کنترلی عامل موثری در پیش‌گیری از فساد و تخلفات داری به شمار آید.

۲- در سطح سازمان

در واحد سازمانی نیز توجه بر عوامل شخصیتی کارمندان توسط مدیران و پیش‌بینی و برگزاری دوره‌ها و برنامه‌های آموزشی و فرهنگ‌سازی غیرمستقیم با هدف تقویت فرهنگ مشارکت‌جویی و مشارکت‌پذیری، تقویت جامعه‌پذیری و الگوسازی شخصیتی برای کارمندان و مسئولان اجرایی می‌تواند با تاثیرگذاری بر ویژگی‌های فردی افراد در پیش‌گیری از تخلفات و بزه‌های اداری موثر باشد.

ج) در رابطه با عوامل حقوقی

۱- اصلاح قوانین مرتبط با سازمان‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی

اولین عامل موثر در بروز فساد اداری، وجود قوانین ناکارآمد، فقدان قوانین مناسب و تسهیل‌کننده و عدم شفافیت به امکان ارایه تفسیرهای متعدد از متون قانونی است. به نظر می‌رسد در این خصوص لازم است ضمن مقررات‌زدایی و شفاف‌سازی قوانین، سازوکارهای مناسب به منظورخصوصی‌سازی نهادی‌های دولتی تدوین گردد. همچنین اصلاح قوانین و مقررات کیفری و جزایی برای برخورد مؤثر با عوامل فساد و جرم‌انگاری، شناسایی و کدبندی عناوین مجرمانه مرتبط در قوانین موضوعه لازم است.

۲- پیش‌بینی نظام نظارت و ارزیابی

در این خصوص پیشنهاد می‌شود ضمن اصلاح نظام نظارت و بازرسی و بهینه‌سازی فرآیند نظارت و کنترل، نهاد مستقل و دایمی برای مبارزه با فساد اداری و اقتصادی تشکیل

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

و ضمن نظارت بر ثروت کارمندان، مدیران و مسئولان اجرایی کشور در بخش‌های اداری و اقتصادی[۱]، مدیریت موثر برنامه مقابله با فساد را بر عهده گیرد. همچنین این نهاد وظیفهٔ پیشگیری از طریق اصلاح و بهسازی نظام اداری و آموزش و جلوگیری از فساد استخدامی را بر عهده خواهد داشت.

۱ – هرچند در این نهادهایی همچون سازمان بازرسی کل کشور و دیوان محاسبات وظیفهٔ نظارت بر امور اداری و سازمانی را بر عهده دارند ولی از حیث سازمانی فاقد ساختارهای فراگیر بوده و در عمل نیز به علت عدم برخورداری از قدرت اجرایی لازم قادر به پیش گیری و برخورد با فساد اداری در سطح کلان نیستند.

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

منابع و مآخذ References

– جدی ح. ریشه‌های فساد اداری و شیوه‌های مبارزه با آن،***مجله سیاسی اقتصادی***.۲۸۱. ۱۳۸۹.

– خداداد حسینی ح، فرهادی نژاد م. بررسی فساد اداری و روش‌های کنترل آن،***فصلنامه مدرس***،۵ ۱۳۸۰.

– حسنی ع و شمش ع. راهکارهای مبارزه با فساد اداری بر اساس ارزشهای اسلامی، ***اسلام و پژوهش‌های مدیریتی***، سال دوم، شماره اول، پاییز و زمستان ۱۳۹۱

– دادگر ح،معصومی نیا غ.***فساد مالی***.چاپ اول.تهران:انتشاران کانون اندیشه جوان۱۳۸۳

– رسولی ر،شهائی ب. فساد اداری در مدارس.عوامل موثر بر پیدایش،گسترش و کاهش آن،***نشریه مدیریت دولتی***:۱،(۳).پاییز و زمستان ۸۸ ۱۳۸۸.

– زهرانی م. بررسی علل گرایش کارمندان به فساد در شهر داری اصفهان.پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت دانشگاه قم۱۳۸۸.

– صفری س،نائبی ح. رویکردهای مختلف در مبارزه با فساد. ***مجموعه مقالات دومین همایش علمی وپژوهشی نظارت و بازرسی در کشور***،تهران، انتشارات مدیریت دانشگاه تهران۱۳۸۰.

– عباس زادگان س م. ***فساد اداری***. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی. ۱۳۸۳.

– فاضل ر. ***آسیب‌های اجتماعی ایران***.تهران:پژوهشکده تحقیقات استراتژیک. ۱۳۸۷.

– فراهانی م. ***جامعه‌شناسی فساد و امنیت***.تهران:پرسمان. ۱۳۸۴.

– قلی پور ر،نیک رفتار ط. فساد اداری و راهکارهای مناسب مبارزه با آن. ***مجلس و پژوهش***،۵۳ . ۱۳۸۵.

– لونیز ف. فساد مالی پدیده‌ای جهانی، ترجمه بدری نیک فطرت، ***پیام یونسکو***، شماره ۳۱۳، تهران،۱۳۷۵، ص ۳۱.

– مشفق م. ***آسیب‌شناسی اجتماعی فساد اداری و اقتصادی در ایران***.تهران:پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام۱۳۸۹.

– محنت فر ی. فساد اقتصادی و چگونگی مبارزه با آن در فرایند توسعه اقتصادی. ***همایش اقتصاد اسلامی و توسعه***، ۱۳۸۷

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]

References منابع و مآخذ

- Adeyemi, O. Oluwatobi, Corruotion and local government administration in nhgeria a disciorse of core issues, ***European Journal of Sustainable Development*** (2012), 1, 2, 183-198 ISSN: 2239-5938
- Akindele, S.T. and Adeyemi, O.O. (2011), Corruption and the Nigerian State: ACritical Discourse, Saarbrucken Germany: Lap Lambert Academic
-Farajiha m, Javadi h. ***RELIGIOUS APPROACH IN CRIMINOLOGICAL THEORY***, Indian J.Sci.Res. 4 (6): 025-032, 2014
- Hacek m, Kukovic S, Brezovsek M, Problems of Corruption and distrust in political and Administrative institutions in Slovenia, ***Communist and Post-Communist Studies***, Volume 46, Issue 2, June 2013, Pages 255-261
- Huberts LWJC. .What can be don against public corruption and fraud: Expert views on strategies to protectpublic integrity", ***Crime, law & social change*** 29, pp 209 – 2241998
- Hwang K admistrative corruotion in thr reoublic of Korea university of southern californium doctor of philosophy. Faculty public administrative, 3:55-65-1996-Cheung, Steven N. S A Simplistic general Equilibrium Theory of Corruption, Contemporary. ***Economic Policy***, Vol. 14 (3) (1996)
- Liu J, Bin L, ***Government auditing and Corruption control***: Evidence from China's provincial panel data Original Research Article
- ***China Journal of Accounting Research***, Volume 5, Issue 2, June 2012, Pages 163-186

[Downloaded from refahj.uswr.ac.ir on 2026-01-29]